niejszym zagrożeniem dla ciemiernika czerwonawego, o charakterze naturalnym, jest sukcesja wysokich bylin i krzewów w zbiorowiskach łąkowych i ekotonowych, powodująca jego zacienienie i w konsekwencji osłabienie żywotności. Zjawisko to obserwowane jest w ostatnich latach na nieużytkowanych gospodarczo łąkach w okolicy Małego Jasła i w innych obszarach Bieszczadów Zachodnich. W okresie ostatnich kilkunastu lat populacja ciemiernika ulega tu stałemu zmniejszaniu, a obecnie ograniczona jest do pasa przejściowego pomiędzy łąką a buczyną. Nieużytkowana gospodarczo łąka *Poo-Deschampsietum*, na której do końca XX w. dość licznie występował ciemiernik (Bochenek 1998; Mitka, Bochenek 1998), zarasta obecnie wiązówką błotną, jarzmianką większą i maliną. Spowodowało to zanik gatunku w zbiorowisku łąkowym i ograniczenie jego występowania do strefy ekotonu. Populacja jest tu monitorowana co 3–5 lat. Ruch turystyczny nie stwarza zagrożenia, gdyż w czasie jego nasilenia (lipiec–sierpień) ciemiernik nie wyróżnia się wśród roślinności, a przypadkowe zdeptanie nie niszczy rośliny. Ciemiernik w Bieszczadach nie jest przenoszony do ogródków, natomiast po słowackiej stronie jest wykorzystywany przez miejscową ludność do celów leczniczych i jako roślina ozdobna. Według kryteriów IUCN ciemiernik czerwonawy w naszym kraju ma status gatunku narażonego na wymarcie.

Józef Mitka, Stefan Michalik i Paweł Bochenek

Summary

Heleborus purpurascens is a subendemic species to the Carpathians and one of the rarest elements of the Polish flora. In Poland it is known only in the Western Bieszczady (Eastern Carpathians), from 7 localities. The plant grows in the Carpathian beech forest *Dentario glandulosae-Fagetum*. Optimum habitat conditions for *H. purpurascens* are on forest margins, in the ecotone of the tall-grass community *Poo-Deschampsietum*, in forest clearings and in open deciduous stands. Scattered populations with some 500–1000 flowering stems occur in the mountain range forming the border between Poland and Slovakia. The most abundant population was on Mt Małe Jasło (1065 m a.s.l.) where the number of flowering stems amounted to 350 in 1995–1996. In the next years, it decreased to about 70 stems, which was an effect of the abandonment of traditional land use and development of highly competitive tall herbs and shrubs. According to the IUCN criteria *H. purpurascens* has the status of vulnerable species in Poland.

VU

Callianthemum coriandrifolium Rchb.
Rutewnik jaskrowaty

Rodzina: *Ranunculaceae* – jaskrowate

Status
W Polsce gatunek narażony. W krajach ościennych: zagrożony na Słowacji, ginący na Ukrainie.

Rozmieszczenie geograficzne
Gatunek europejski, znany głównie z Alp i Karpat oraz z nielicznych stanowisk w Pirenejach i górach Półwyspu Bałkańskiego (Jalas, Suominen 1989; Tutin 1993).

Występowanie w Polsce
W Polsce występuje wyłącznie w Tatrach. Spotykany najczęściej w piętrze halnym, rzadziej w piętrze kosówki, w zakresie wysokości w Tatrach Zachodnich od 1400 m n.p.m. (Świstówka Wielka) po 2030 m (Jarząbczy Wierch) i w Tatrach Wysokich po 2290 m n.p.m. (Przełęcz Czarnostawiańska). Podany dotąd z ponad 20 stanowisk, głównie z Tatr Wysokich (Mirek, Piękoś-Mirkowa 2008g).

Siedliska i fitocenozy
Rutewnik jaskrowaty występuje przeważnie na litosolach lub rankerach wytworzonych z łupków metamorficznych grafitoidowych i chlorytowych lub z granitów; rzadko spotykany na rędzinach próchnicznych górskich, o odczynie bardzo kwaśnym do słabo kwaśnego (pH 4,6–6,7) (Piękoś-Mirkowa 2001a). Jest gatunkiem charakterystycznym muraw wysokogórskich z zespołu *Festuco versicoloris-Agrostietum alpinae* (Pawłowski i in. 1928; Matuszkiewicz 2001).

Morfologia i biologia
Bylina o barwie niebieskawozielonej, z krótkim kłączem. Łodyga osiąga wysokość do 40 cm i jest opatrzona zwykle dwoma liśćmi podobnymi do liści odziomkowych,

Fot. 52. *Callianthemum coriandrifolium* w Wielkej Świstówce w Tatrach (2007)

http://rcin.org.pl

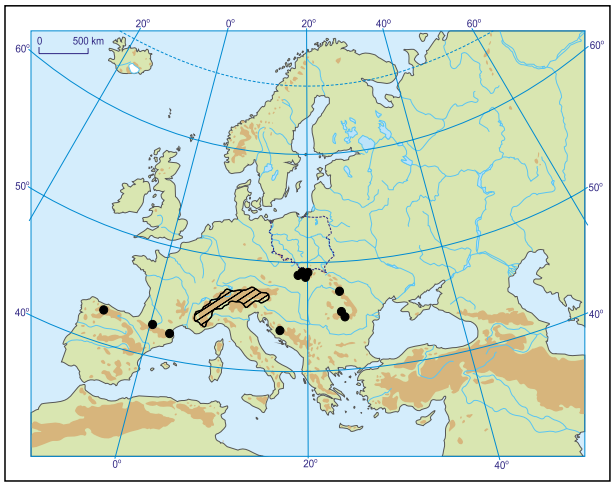

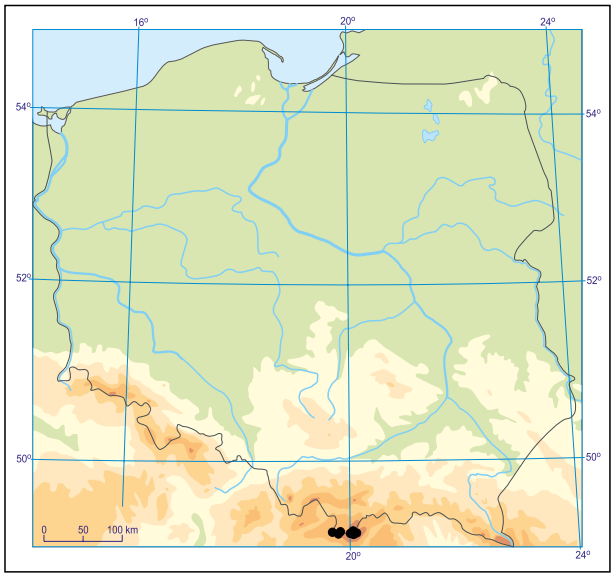

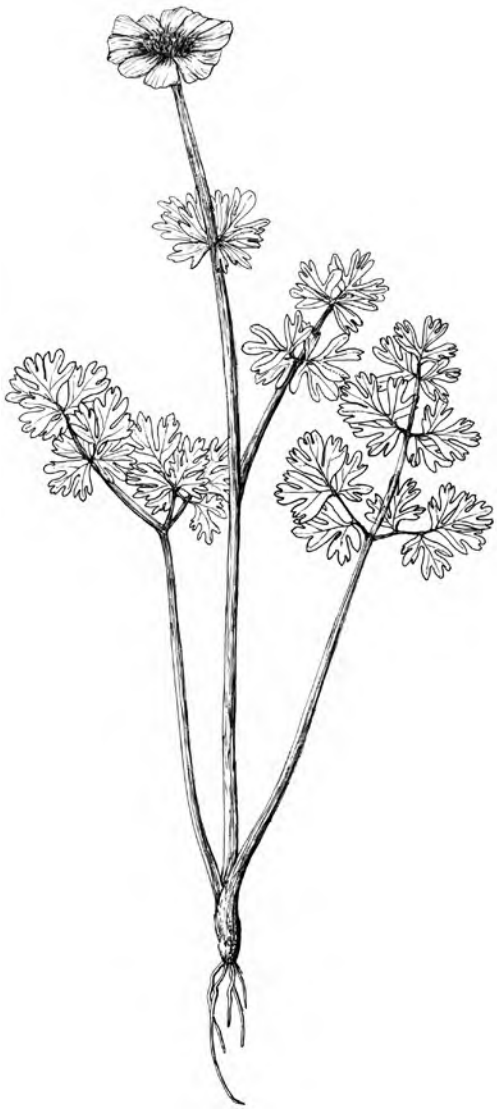

lecz mniejszymi od nich. Liście odziomkowe są krótsze od łodygi, z długimi ogonkami oraz blaszką podwójnie pierzastą o 2–3 parach odcinków bocznych. Kwiat najczęściej 1 (rzadziej 2–3), o średnicy 1,5–3 cm. Płatki, w liczbie 6–13, mają barwę białą i żółtą plamę w nasadzie. Na kulistym dnie kwiatowym ustawione są liczne pręciki i słupki. Owocki są jednonasienne. Roślina kwitnie w czerwcu i lipcu. Jest diploidem o liczbie chromosomów 2n=16 (Skalińska i in. 1959).

Charakterystyka populacji

Na poszczególnych stanowiskach rośnie zwykle od kilku do kilkunastu, a rzadziej do kilkudziesięciu osobników. Największe populacje, liczące po około 100 osobników, obserwowano w Wielkiej Świstówce nad Wantulami, na wysokości 1400 m n.p.m. (Łobarzewska 1984) oraz na stokach Żabiego, na wysokości 1760–1780 m n.p.m. (Mirek, Piękoś-Mirkowa 2008g; wg M. Ronikiera, mat. npbl. z 2008 r.).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Rutewnik jaskrowaty jest gatunkiem narażonym ze względu na niewielką liczbę stanowisk, ograniczony obszar występowania i niewielką liczebność. Nie jest zagrożony bezpośrednio i nie wymaga żadnych zabiegów ochronnych. Bierna forma ochrony jego biotopów na obszarze Tatrzańskiego Parku Narodowego wydaje się wystarczająca. Jest uprawiany w Górskim Ogrodzie Botanicznym Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem.

Halina Piękoś-Mirkowa

Summary

Callianthemum coriandrifolium occurs only in the Tatra Mountains in Poland. It is an alpine species occurring at elevations from 1,400 to 2,290 m a.s.l., most often in the alpine belt. So far, it has been reported from approx. 20 locations, situated mostly in the High Tatras. The plant usually grows on lithosols or rankers. It is a component of rock grasslands, representing the association *Festuco versicoloris-Agrostietum alpinae*. Local populations comprise from a few to about 100 individuals. Generally, the species does not require special conservation measures. It is cultivated in the Mountain Botanical Garden of the Polish Academy of Sciences in Zakopane.

http://rcin.org.pl